

MUZEUL BRĂILEI „CAROL I”

**ISTROS
XXXI**

Tracii și vecinii lor în Antichitate:

Arheologie, Artă și Istorie

Studia in Honorem Valerii Sîrbu la 75 de ani

EDITURA ISTROS A MUZEULUI BRĂILEI „CAROL I”

**BRĂILA
2025**

COLEGIUL DE ONOARE / HONOUR BOARD:

- Prof. Dr. **VICTOR SPINEI** – „Al. I. Cuza” University of Jassy and
Institute of Archaeology Iași, member of Romanian Academy (Romania),
honour president.
- Prof. Dr. **IONEL CÂNDEA** – corresponding member of Romanian Academy,
honour member.
- Prof. Dr. **JAN BEMMANN** – Institut für Vor - und Frühgeschichtliche
Archäologie, Rheinische „Friedrich-Wilhelms” - Universität Bonn (Germany), *honour member.*
- Prof. Dr. **FALKO DAIM** - Römisch-Germanisches Zentralmuseum
Mainz (Germany), *honour member.*
- Prof. Dr. **DIANA GERGOVA** – The National Institute of Archaeology
and Museum Sofia (Bulgaria), *honour member.*
- Prof. Dr. **TIVADAR VIDA** - Institute of Archaeology, Budapest (Hungary),
honour member.

COLEGIUL DE REDACȚIE / EXECUTIVE BOARD

- Prof. Dr. **VALERIU SÎRBU**, Romanian Academy - Institute of Archaeology
„V. Pârvan” Bucharest, *scientific secretary.*
- Prof. Dr. **CRISTIAN SCHUSTER**, Romanian Academy - Institute of Archaeology
„V. Pârvan” Bucharest, *member.*
- Dr. **AUREL ZANOCI**, State University of Republic of Moldova, *member.*
- Dr. **COSTIN CROITORU** - Museum of Brăila „Carol I” (Romania), *member.*
- Dr. **STĂNICĂ PANDREA** - Museum of Brăila „Carol I” (Romania), *member.*

Computer processing: Rozalia Pirlitu

Autorilor le revine responsabilitatea științifică a lucrărilor publicate.

© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate Editurii Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”.

ISSN: 1453-6943

Orice corespondență referitoare la
revista ISTROS se va adresa:
Muzeul Brăilei „Carol I”,
Piața Traian, nr. 3,
810153 BRĂILA
e-mail: sediu@muzeulbrailei.ro

Any remark concerning ISTROS
must be addressed to:
Muzeul Brăilei „Carol I”,
Piața Traian, no. 3,
810153 BRĂILA
e-mail: sediu@muzeulbrailei.ro

SUMAR / CONTENTS

Ionel Căndea, <i>Valeriu Sîrbu la 75 de ani</i>	13
Cristian Schuster, <i>Peste 30 de ani de colaborare științifică</i>	15
Valeriu Sîrbu - <i>Volume de autor și volume editate, studii, articole și rapoarte arheologice (1979-2024)</i>	17
Valeriu Sîrbu - <i>Comunicări la manifestări științifice internaționale, în țară sau străinătate (1979-2024)</i>	65

I. STUDII ȘI ARTICOLE

Tomasz Bochnak, Katarzyna Skowron, <i>Dacian antiquities in the collections of the Museums of Krakow</i>	85
Cristina Bodó, Ionuț-Cosmin Codrea, <i>Despre câteva piese din a doua epocă a fierului descoperite la Petreni, comuna Băcia (jud. Hunedoara) / About some finds from the second iron age discovered at Petreni, Băcia, commune (Hunedoara County)</i>	103
Cătălin Borangic, <i>Sora mai mică. Pumnalul Sica de tip B / Little Sister. The B-Type Sica Dagger</i>	119
Livia Buzoianu, <i>Colonizarea greacă și consecințele ei asupra comunităților locale de pe teritoriul actual al Dobrogei</i>	207
Cristian Corolenco, Octavian Munteanu, <i>Amprente identitare în cadrul culturii getice: primele dovezi ale prezenței amforelor de Erythrai și Ikos în cetatea de la Butuceni</i>	221
Costin Croitoru, Mădălina Stănescu, <i>Contribuții la repertoriul arheologic al județului Vrancea (I). UAT Bălești / Contributions to the archaeological repertoire of Vrancea County (I). UAT Bălești</i>	237
Katarina Dmitrović, <i>Hillfort Sokolica in Ostra, Western Serbia, during the Iron Age. The case of three iron axes</i>	263
Olena Dzneldze, Denys Sikoza, Oleksandr Symonenko, <i>Assemblage of the great migration period from Kherson Outskirts</i>	269
Lyubava Konova, <i>New Observations on the Iconography of the Amphora-Rhyton from the Panagyurishte Gold Treasure</i>	281
Marija Ljuština, Magdalena Selaković, <i>Pottery Kiln from the site of Adžine Njive-Brajkovo in Klenak, Serbia: a Contribution to Pottery Production in the Territory of the Scordisci</i>	309

Mircea Negru, <i>Unele considerații privind ceramica dacică de epoca romană în lumina unor descoperiri recente de la Reșca-Romula / Some considerations about Dacian Pottery of the Roman Period in light of the recent discoveries from Reșca-Romula</i>	319
Liana Oța, <i>Observații despre ceramica lucrată cu mâna depusă în mormintele sarmatice din Moldova</i>	327
Aurora Peșan, <i>Dacii din bazinul mijlociu al Streiului</i>	349
Aurel Rustoiu, <i>A bea cu strămoșii – a bea cu zeii. Un vas zoomorf din perioada dacică descoperit la Veșel (jud. Hunedoara)</i>	375
Cristian Schuster, <i>Einige Aspekte der Späten Bronze- und frühen eisenzeit in Mittelmuntenien / Câteva aspecte ale bronzului târziu și începutul primei vârste a fierului în Munteniei centrală</i>	399
Sergey Skoryi, Vitalii Okatenko, <i>Pins from the first Karavan barrow of the scythian archaic period in forest-steppe of Ukraine in the foreasian contex</i>	413
Gabriel M. Talmațchi, Mihai Ionescu, <i>Aspecte privind prezența monetară macedoneană la Kallatis și în chora (secolele IV-III a.Chr.). Noi descoperiri monetare</i>	427
Diana Gergova, <i>Messages of the Bessi in the Lands of the Getae?</i>	443

DACIAN ANTIQUITIES IN THE COLLECTIONS OF THE MUSEUMS OF KRAKOW (POLAND)

TOMASZ BOCHNAK, KATARZYNA SKOWRON

Keywords: Verhnâ Lipicâ, the Tyniec group, the Dacian culture, the Dacian minting, the Archaeological Museum in Krakow, the National Museum of Krakow

Abstract:

The aim of the article is to gather information concerning relics with Dacian characteristics, which can be found within collections of Krakow's museums. The course of history of the 19th century resulted in material of the Lipitsa culture from Verhnâ Lipicâ being acquired for the collection of the Archaeological Museum in Krakow. It was due to the two seasons excavation conducted in eponymic site by Izydor Kopernicki in 1889 and 1890. Subsequently, during the late 19th and early 20th centuries, several characteristic Dacian coins were purchased by Polish collectors and eventually was incorporated into the most substantial collection of Polish numismatics. As of today, the Numismatic Cabinet of the National Museum in Krakow houses ten specimens, among which are Huși-Vovriești, Aninoasa-Dobrești or a Larissa type coins. Finally, archaeological fieldwork conducted in the Krakow area in the second half of the 20th century resulted in the discovery of materials indicating contacts between the population of the so-called Tyniec group and the communities of the Dacian cultural circle. The distinctive form of pottery, known as the dacian cup, was notable within the corpus of discovered vessels. This finding is consistent with the presence of Dacian materials north of the Carpathian Mountains. Archaeological sources suggests that in the 1st century BC and the 1st century AD, the influence of Dacian culture reached as far as Slovakia, western Ukraine and the San River Basin in southeastern Poland.

DESPRE CÂTEVA PIESE DIN A DOUA EPOCĂ A FIERULUI DESCOPERITE LA PETRENI, COMUNA BĂCIA (JUD. HUNEDOARA)

ABOUT SOME FINDS FROM THE SECOND IRON AGE DISCOVERED AT PETRENI, BĂCIA COMMUNE (HUNEDOARA COUNTY)

CRISTINA BODÓ, IONUȚ-COSMIN CODREA

Cuvinte cheie: a doua epocă a fierului, dacic, fibule, mărgel, pinteni, verigi.

Rezumat: În ultimii aproximativ 15 de ani, în urma activității pasionaților de detecția de metale, au fost predate muzeului deven pieșe scoase din contextul arheologic, provenind din diferite areale ale județului Hunedoara. În iunie 2015, un consilier din cadrul Direcției Județene pentru Cultură Hunedoara a predat Muzeului Civilizației Dacice și Romane un lot de pieșe care au fost aduse de un cetățean din localitatea Călan, jud. Hunedoara. Conform celor consemnate în procesul verbal, obiectele fuseseră descoperite pe raza localității Petreni, prin utilizarea detectorului de metale. Între acestea se numără următoarele pieșe datate în a doua epocă a fierului: două fibule-linguriță din bronz, doi pinteni din fier, o verigă cu noduri din bronz, o verigă simplă din bronz, o mărgel de chihlimbar, două mărgel de sticlă. În urma analizei descoperirilor, cu rezerva cauzată de condițiile descoperirii, presupunem că pieșele aparțin unui context ce se poate data în ultimul sfert al sec. I a. Chr. și, eventual, începutul sec. I p. Chr.

Key words: Second Iron Age, Dacian, brooches, beads, spurs, rings.

Abstract: In the last 15 years, as a result of the activity of metal detection enthusiasts, archaeological finds have been taken out of the archaeological context. As a result, items discovered in different areas of Hunedoara County were handed over to the Deva Museum. In June 2015, a representative from the County Department for Culture in Hunedoara delivered to the Museum of Dacian and Roman Civilization an assemblage of artifacts he had previously received from a citizen from Călan (Hunedoara County). The artefacts were recovered in the border of the Petreni village. Between them, nine belong to the Second Iron Age: two bronze spoon-shaped brooches, two iron spurs, one knobbed ring and, simple ring one amber bead, one two glass beads. Following the analysis of the findings, with the reserve caused by the conditions of discovery, we can assume that these pieces belong to an archaeological context that can be dated in the last quarter of the first century B.C. and, maybe, the beginning of the first century A.D.

SORA MAI MICĂ. PUMNALUL *SICA* DE TIP B

LITTLE SISTER. THE B-TYPE *SICA* DAGGER

CĂTĂLIN BORANGIC

Keywords: curved daggers of the sica type, typology, Padea-Panagjurski Kolonii-Mala Kopanya, Thracians, Dacians.

Abstract

This article presents a comprehensive study of B-type sica daggers, a category of curved weapons specific to the northern Balkan region and associated with the broader archaeological phenomenon known as Padea–Panagjurski Kolonii–Mala Kopanya (PPK–MK). Although often more modest than other sica variants, these weapons carry deep cultural, symbolic, and ritual meaning, reflecting the beliefs and identities of Thracian, Getic, Celtic, and Dacian communities during the Late Iron Age. The title of the study, “*Little Sister*”, metaphorically conveys their marginal, yet symbolically charged, role within the spiritual and social fabric of the age.

The analysis is based on a representative and diverse corpus of artifacts documented in scholarly literature, recent archaeological discoveries, and informal sources—including the antiquities trade. Approximately half of these daggers lack precise provenance due to systematic archaeological looting, a phenomenon that has disrupted the original contexts of many finds. Despite this limitation, the study succeeds in outlining a coherent geographical distribution, with concentrations in northwestern Bulgaria and in southern and central Romania, along with isolated finds in Serbia, Slovakia, and east of the Eastern Carpathians. This pattern suggests a broad circulation network clearly linked to production centers.

From a morphological perspective, B-type sica daggers exhibit consistent features: short, curved blades with pointed tips, hilts fixed with one or two rivets, and a well-profiled groove typically placed along the central axis of the blade. The decoration—consisting of geometric, astral, and, more rarely, zoomorphic motifs—goes beyond aesthetic considerations, suggesting an apotropaic or mythological function and endowing these weapons with a sacred dimension. Their frequent occurrence in funerary contexts, particularly in the region between the Iron Gates gorge and the Argeș–Ialomița interfluvium, underscores their ritual function. When found beyond this core area, their symbolic significance appears to have faded or transformed into more mundane meanings.

The variability in decoration and form supports the existence of multiple workshops and indicates regional or chronological differentiation. Connections between examples from distant regions suggest long-distance cultural contact and exchange. Consequently, these daggers emerge not merely as weapons but as narrative objects—symbols of social status and repositories of religious belief.

In certain funerary contexts, they may have served as symbolic substitutes for actual weapons, indicating a prioritization of ritual over practical value. Their presence in cultic, funerary, and, less frequently, utilitarian contexts confirms their multifunctional nature and layered significance.

This study offers a rigorous formal and contextual assessment, proposing a refined typological classification and a well-grounded interpretive framework. Emphasis on the cultural and symbolic dimensions of these artifacts reinforces the conclusion that B-type sica daggers were primarily ritual and identity-bearing objects.

In conclusion, these daggers serve as essential archaeological indicators for understanding the spiritual and social worlds of Celto-Thracian and Dacian societies in the northern Balkans during the Second Iron Age. By synthesizing typology, ornamentation, and spatial distribution, this study

contributes meaningfully to regional archaeology and provides a solid foundation for future research into prestige artifacts and symbolic practices in the pre-Roman world of the lower Danube basin.

Cuvinte cheie: pumnale curbe de tip sica, Padea-Panagjurski Kolonii-Mala Kopanya, traci, daci, tipologie.

Rezumat

Acest articol prezintă un studiu aprofundat al pumnalelor *sica* de tip B, o categorie de arme curbe specifică regiunii nord-balcanice, asociată cu fenomenul arheologic mai larg cunoscut sub numele de Padea-Panagjurski Kolonii-Mala Kopanya (PPK-MK). Deși adesea mai modeste decât alte variante de pumnale *sica*, aceste arme dețin o profundă semnificație culturală, simbolică și rituală, reflectând credințele și identitățile comunităților tracice, getice, celtice și dacice din Antichitatea târzie a Epocii Fierului. Titlul studiului, „Sora mai mică”, transmite metaforic rolul lor marginal, dar încărcat de simbolism, în structura spirituală și socială a epocii.

Analiza se bazează pe un corpus reprezentativ și divers de artefacte, documentate în literatura de specialitate, în descoperiri arheologice recente și din surse informale – inclusiv comerțul cu antichități. Aproximativ jumătate dintre aceste pumnale nu au o proveniență cunoscută, ca urmare a braconajului arheologic sistematic practicat, fenomen care a perturbat contextul original al descoperirilor. În ciuda acestei limitări, studiul reușește să contureze o distribuție geografică coerentă, cu concentrații în nord-vestul Bulgariei și în sudul și centrul României, alături de apariții izolate în Serbia, Slovacia și la est de Carpații Orientali. Acest model sugerează o circulație largă, în evidentă legătură cu centrele de producție.

Din punct de vedere morfologic, pumnalele *sica* de tip B prezintă trăsături constante: lame scurte și curbate, cu vârf ascuțit, mâner fixat prin unul sau două nituri și un canal bine profilat, amplasat în general pe axul lamelor. Decorul – alcătuit din motive geometrice, astrale și, mai rar, zoomorfe – depășește funcția estetică, sugerând un rol apotropaic sau mitologic, conferind acestor arme o dimensiune sacră. Frecvența cu care sunt întâlnite în contexte funerare, în zona de confluență dintre Defileul Porților de Fier și interfluviul Argeș-Ialomița, accentuează funcția lor rituală. Atunci când apar în afara acestui areal central, semnificația simbolică pare să se fi estompat sau transformat în prozaic.

Variabilitatea în decor și formă susține existența mai multor ateliere de producție și indică diferențieri regionale sau cronologice. Conexiunile dintre exemplare provenind din zone îndepărtate sugerează existența unor contacte și schimburi culturale la distanță. Astfel, pumnalele se conturează nu doar ca arme, ci și ca obiecte narative – simboluri ale statutului și depozitare a credințelor religioase.

În anumite contexte funerare, este posibil ca acestea să fi funcționat ca înlocuitori simbolici ai armelor reale, ceea ce indică prioritatea valorii rituale în fața celei utilitare. Prezența lor în contexte de cult, funerare și, mai rar, utilitare, confirmă caracterul lor multifuncțional și semnificația stratificată.

Studiul oferă o evaluare formală și contextuală riguroasă, propunând o clasificare tipologică rafinată și un cadru interpretativ argumentat. Accentul pus pe dimensiunile culturale și simbolice ale pieselor întărește concluzia conform căreia pumnalele *sica* de tip B au fost în primul rând obiecte rituale și purtătoare de identitate.

În concluzie, aceste pumnale reprezintă indicatori arheologici esențiali pentru înțelegerea universului spiritual și social al societăților celto-tracice și dacice din nordul Balcanilor în A Doua Epocă a Fierului. Prin sinteza dintre tipologie, ornamentație și distribuție spațială, studiul contribuie la arheologia regională și oferă o bază solidă pentru cercetări viitoare privind artefactele de prestigiu și practicile simbolice din lumea preromană a bazinului inferior al Dunării.

COLONIZAREA GREACĂ ȘI CONSECINȚELE EI ASUPRA COMUNITĂȚILOR LOCALE DE PE TERITORIUL ACTUAL AL DOBROGEI

LIVIA BUZOIANU

Cuvinte cheie: colonii, teritorii, amfore, centru de producție.

Rezumat: Articolul sintetizează problema raporturilor dintre colonii și mediul autohton prin prisma importurilor ceramice. Aceste raporturi includ mai multe aspecte: momentul prezenței produselor grecești în teritorii din afara coloniilor; tipul și caracterul așezărilor din teritoriu; componenta greacă în mediul autohton.

Întrucât amforele constituie categoria cea mai bine reprezentată atât din punct de vedere cantitativ, cât și al identificării centrelor de producție, tipologiei și cronologiei pieselor, analiza se bazează în primul rând pe această categorie.

Keywords: colonies, territories, amphorae, production center.

Abstract: The article summarizes the problem of the relations between the colonies and the native environment through the prism of ceramic imports. These relations include several aspects: the moment of the presence of Greek products in territories outside the colonies; the type and character of the settlements in the territory; the Greek component in the native environment.

Since amphorae constitutes the best represented category both in terms of quantity and in terms of the identification of production centers, typology and chronology of the pieces, the analysis is based primarily on this category.

AMPRENTE IDENTITARE ÎN CADRUL CULTURII GETICE: PRIMELE DOVEZI ALE PREZENȚEI AMFORELOR DE ERYTHRAI ȘI IKOS ÎN CETATEA DE LA BUTUCENI

CRISTIAN COROLENCO, OCTAVIAN MUNTEANU

Keywords: Butuceni, Getae, Greeks, Second Iron Age, amphorae, Ikos, Erythrai, trade, cultural relations, 4th–3rd centuries BC.

Summary: Research on the amphorae discovered at the Getic fortress of Butuceni (1983–2000) has identified two new Greek production centers: Ikos (Alonnisos) and Erythrai (Asia Minor). These findings enrich our understanding of trade and cultural exchanges between the Getae and the Greeks during the 4th–3rd centuries BC. The fortress at Butuceni was an important economic hub, with amphorae accounting for approximately 22% of the ceramic assemblage. The reevaluation of the material allowed for the attribution of previously unidentified fragments to the centers of Ikos and Erythrai. The amphorae from Ikos, dated to the 4th century BC, fall into two morphological types and are characterized by a rare stamping system (IKION). Discoveries in Moldova include Scythian funerary complexes and the Butuceni site itself, where a complete amphora, rim fragments, and a graffito possibly indicating weight (?) (Δ) were found. The amphorae from Erythrai, produced between the 5th and 2nd centuries BC, were identified at Butuceni through rim and base fragments corresponding to types II-D, III-B, and IV. This is the first site in the Prut-Dniester region to yield such finds, with the closest parallels recorded in Dobruja. The identification of Ikos and Erythrai at Butuceni highlights the complexity of Greek trade networks in the northwestern Black Sea region and underscores the importance of reexamining archaeological material.

**CONTRIBUȚII LA REPERTORIUL ARHEOLOGIC
AL JUDEȚULUI VRANCEA (I). UAT BĂLEȘTI**

**CONTRIBUTIONS TO THE ARCHAEOLOGICAL REPERTOIRE
OF VRANCEA COUNTY (I). UAT BĂLEȘTI**

COSTIN CROITORU, MĂDĂLINA STĂNESCU

Keywords. Bălești, Vrancea County, archaeological repertoire.

Summary. This archaeological study was developed at the request of the Bălești commune's town hall, in order to update the General Urban Plan and the Local Urban Regulation for Bălești commune, Vrancea county. It was intended to evaluate the existing archaeological heritage within the limits of the administrative-territorial unit, to prepare site files for each identified objective and to register in the specific records of areas with identified archaeological heritage, in order to establish the protection regime provided for by law. To achieve this goal, we relied on consulting the vast archaeological bibliography, processing, as exhaustively as possible, the specific literature relevant to the area under study, of course cited at the bottom of the page where appropriate and obviously on a generous cartographic support.

HILLFORT SOKOLICA IN OSTR, WESTERN SERBIA, DURING THE IRON AGE. THE CASE OF THREE IRON AXES

KATARINA DMITROVIĆ

Keywords: Sokolica in Ostra, Western Serbia, hillfort, iron axes, Iron Age

Abstract: The paper analyses three iron axes from the hillfort of Sokolica in Ostra in western Serbia. The results of typo-chronological analysis date them to the 7th – 5th century BC. In accordance to the parallels from the different contexts, functional attribution of these axes indicates their dual role – used as weaponry and tools. Considering that all three axes are of different types and were found together, it can be presumed that these represented a part of a hoard or just objects left in the fortified area. This particular finding points on the huge importance of Sokolica hillfort and opens many questions on the Iron Age settlements and the material culture of that time in the area.

ASSEMBLAGE OF THE GREAT MIGRATION PERIOD FROM KHERSON OUTSKIRTS

OLENA DZNELADZE, DENYS SIKOZA, OLEKSANDR SYMONENKO

Key words: Dachi, Kherson region, Great Migration period, accidental find, burial, beads, buckles.

Abstract: The set of items (buckles and necklace) from destroyed grave of the Great Migration Period in the Kherson region (Dachi cooperative near Kherson city) are published and analyzed in the paper. The parallels allow us to assume that the grave belonged to a wealthy woman and determine its date as the second quarter of the 5th century. The items were stolen from the Kherson Regional Museum of Local Lore by Russian troops in the fall of 2022.

NEW OBSERVATIONS ON THE ICONOGRAPHY OF THE AMPHORA-RHYTON FROM THE PANAGYURISHTE GOLD TREASURE

LYUBAVA KONOVA

Keywords: Panagyurishte Gold Treasure, amphora-rhyton, Theseus, Odrysian king, Seuthes III, Hellenistic art.

Abstract: Since the discovery of the most renowned Thracian treasure in December 1949 and its subsequent publication in 1956, it has become not only an emblematic representation of Thracian culture but also a subject of ongoing scholarly interest. Among the scenes depicted on the nine vessels, the most enigmatic is that on the body of the amphora-rhyton. The absence of inscriptions or distinct iconographic features has led to a range of interpretations among scholars, encompassing depictions of mythological narratives involving prominent Greek heroes, as well as representations of ritualistic actions or historical events.

The present study employs an alternative approach to investigate the scene by focusing on individual iconographic elements and their interrelations, without delving into previous hypotheses. By drawing parallels with conventional pictorial frameworks that effectively convey clear concepts, this study aims to reconstruct the intended meaning of the depiction while remaining mindful of specific precautions.

By utilizing the premise that the visual representations of Greek mythology should not be regarded as a homogeneous collection of documents governed by the conventions of literary texts, but are influenced by a variety of factors, the analysis asserts that the scene on the body of the amphora-rhyton illustrates an episode from the mythology of Theseus. Furthermore, the scenes and figures represented on the remaining six rhyta, excluding those on the phiale and the rhyton featuring a goat's protome, are also intricately linked to the Athenian hero, thereby contributing to a cohesive pictorial narrative.

In addition, by delineating the cultural and historical context surrounding the use of the treasure, the conclusion that it may have belonged to the last significant Odrysian ruler, Seuthes III, is convincingly supported by several pieces of evidence.

POTTERY KILN FROM THE SITE OF ADŽINE NJIVE-BRAJKOVO IN KLENAK, SERBIA: A CONTRIBUTION TO POTTERY PRODUCTION IN THE TERRITORY OF THE SCORDISCI

MARIJA LJUŠTINA, MAGDALENA SELAKOVIĆ

Keywords: Late La Tène, northern Serbia, pottery kiln, *Chaîne opératoire*, pottery production, pottery analysis.

Abstract: Protective archaeological research at the Adžine Njive-Brajkovo site in the village of Klenak, in the municipality of Ruma in Syrmia, northern Serbia, was carried out in 2021 and 2022 on the route of the future Ruma-Šabac-Loznica highway. During the works, a well-preserved pottery kiln, particularly notable for its massiveness, was explored within the La Tène settlement. The kiln and material associated with it can directly or indirectly confirm different sequences in the operational chain of ceramic production. The stokers pit was located directly in front of the firebox. It was found filled with burning and daub residues, and a large number of fragments of late La Tène ceramics. After the kiln ceased operation, it was used for discarding ceramic products. Ceramic fragments from the firing area were exposed to secondary firing, which led to the conclusion that they were secondarily deposited. The results of the typological analysis of the ceramic material from the firing area, among different types of pottery (bowls, beakers, pots, amphorae) point to large-sized vessels – biconical pithoi, the production of which in such a kiln was possible due to its large dimensions.

UNELE CONSIDERAȚII PRIVIND CERAMICA DACICĂ DE EPOCA ROMANĂ ÎN LUMINA UNOR DESCOPERIRI RECENTE DE LA REȘCA-ROMULA

SOME CONSIDERATIONS ABOUT DACIAN POTTERY OF THE ROMAN PERIOD IN LIGHT OF THE RECENT DISCOVERIES FROM REȘCA-ROMULA

MIRCEA NEGRU

Key words: Roman Period, Dacia, Dacian pottery, pre-Roman tradition, Romula

Abstract. Traditional Dacian pottery clearly represents the continuity of the indigenous population in the province of Dacia. In most cases, this pottery was discovered in rural settlements, fortifications, and their respective civilian areas. In urban environments, such ceramics were very rarely found. The batch of Dacian pottery from the Roman Period discovered at the archaeological site of Reșca-Romula indicates a continuation in the shapes and decorative elements of Dacian ceramics from the pre-Roman period. These vessel fragments have been dated to the early phase of the Roman presence in Dacia, specifically to the first half of the 2nd century AD.

Cuvinte cheie: perioada romană, Dacia, ceramică dacică, tradiție preromană, Romula

Rezumat. Ceramica de tradiție dacică reprezintă dovada cea mai clară a continuității populației indigene în provincia Dacia. În majoritatea cazurilor, aceasta a fost descoperită în cadrul așezărilor rurale sau fortificațiilor și așezărilor civile ale acestora. În mediul urban, această ceramică a fost foarte rar descoperită.

Lotul de ceramică dacică de epocă romană descoperit în situl arheologic de la Reșca-Romula indică o continuare a formelor și elementelor de decor ale ceramicii geto-dacice din perioada preromană. Acestea au fost datate într-o perioadă timpurie a prezenței romane în Dacia, respectiv în prima jumătate a secolului al II-lea p. Chr.

OBSERVAȚII DESPRE CERAMICA LUCRATĂ CU MÂNA DEPUȘĂ ÎN MORMINTELE SARMATICE DIN MOLDOVA

LIANA OȚA

Cuvinte cheie: sarmați, ceramică lucrată cu mâna, morminte, ritual funerar, inventar al mormintelor, Moldova, secolele I-III p. Chr.

Rezumat: Scopul acestui studiu este să discute principalele caracteristici ale obiceiului depunerii vaselor ceramice lucrate cu mâna în mormintele atribuite sarmaților din Moldova, prin această denumire înțelegând regiunea cuprinsă între râul Prut la est și Carpații Orientali la vest. Cel puțin în actualul stadiu al cercetării, numărul înmormântărilor atribuite sarmaților din Moldova în care s-a depus ceramică lucrată cu mâna este relativ mic – cel puțin 37 de morminte, concentrate în 25 de puncte, deși, cu certitudine, numărul lor era mai mare. Această analiză va discuta nu numai tipologia vaselor lucrate cu mâna, ci va încerca să ofere o viziune de ansamblu asupra folosirii acestui tip de recipiente în ritualul funerar, așa cum reiese din descoperirile arheologice cunoscute în acest moment. Sunt analizate principalele caracteristici ale mormintelor: distribuție teritorială, amenajare plană sau tumulară, amenajări speciale ale gropii; principalele trăsături ale depunerii defuncțiilor (orientare și poziție); datele despre vârsta și sexul biologic al acestora. Deși numărul mormintelor din Moldova în care s-a depus ceramică lucrată cu mâna este mai mic decât al complexelor funerare cu acest tip de ceramică din Muntenia, tipologia vaselor este mai variată. Sunt analizate, de asemenea, caracteristicile depunerii vaselor lucrate cu mâna (număr de recipiente în mormânt, poziție, dacă au fost sparte intenționat sau nu, urme de ardere), precum și inventarul de ansamblu al mormintelor (categorii de piese, asocieri, număr de piese găsite în morminte). Cele mai multe morminte în care s-a găsit ceramică lucrată cu mâna se datează în Moldova la sfârșitul secolului I p. Chr. și în primele decenii ale secolului următor.

Keywords: Sarmatians, handmade pottery, graves, funerary ritual, grave goods, Moldavia, 1st – 3rd centuries AD

Abstract: The aim of this study is to discuss the main characteristics of the habit of depositing handmade pottery in the graves attributed to Sarmatians from Moldavia, meaning the region between the Prut River to the east and Oriental Carpathian Mountains to the west. At least in the present stage of research, the number of the graves attributed to Sarmatians from Moldavia in which handmade pottery was deposited is relatively low – at least 37 burials, concentrated in 25 sites, although certainly their number was higher. This study will analyse not only the typology of handmade vessels, but will try to provide an overview of the use of these vessels in the funerary ritual, according to archaeological data available for now. The main characteristics of the graves are analysed: territorial distribution, number of flat and tumular graves, special layout of the pit; the main features of depositing the deceased (alignment, position in grave); data on their age and biological sex. Although the number of the graves with handmade pottery from Moldavia is lower than that of graves in Wallachia with this type of pottery, the typology of the vessels is more varied. The characteristics of the depositing handmade pottery (number of vessels found in a grave, position, whether they were broken on purpose or not, traces of burning) and the inventory of the graves (types and associations of grave goods, number of pieces found in the grave) are analysed, too. Most of the graves with handmade pottery are dated in Moldavia to the end of the 1st century AD and in the first decades of the 2nd century.

DACII DIN BAZINUL MIJLOCIU AL STREIULUI

AURORA PEȚAN

Cuvinte-cheie: Regatul Dac; bazinul mijlociu al Streiului; drumuri montane; templu dacic; fortificații; exploatarea fierului

Rezumat. Bazinul mijlociu al Streiului a avut o poziție strategică la sfârșitul celei de-a doua epoci a fierului, constituind limita sudică a Munților Șureanu unde se afla capitala Regatului Dac, Sarmizegetusa Regia. Cu toate acestea, regiunea rămâne insuficient explorată arheologic pentru epoca dacică. Studiul de față analizează prezența dacică utilizând datele arheologice disponibile, la care se adaugă câteva descoperiri importante din anul 2024. Între acestea se numără un templu cu plinte de calcar, distrus de viituri (parțial identificat în 2007), o peșteră cu ceramică dacică pictată, două așezări și o fortificație, aceasta din urmă parte a unui amplu sistem defensiv. Datele coroborate sugerează existența unui posibil centru de putere local integrat în rețeaua de drumuri montane care lega bazinul Streiului de Sarmizegetusa Regia. Abordarea comprehensivă a regiunii, bazată pe analiza factorilor geologici, geografici și topografici, este completată cu un catalog al siturilor, care oferă o bază pentru înțelegerea dinamicii locuirii și a potențialului neexplorat al zonei, pledând pentru cercetări viitoare.

Keywords: Dacian Kingdom; middle basin of the Strei river; mountain roads; Dacian temple; fortifications; iron exploitation

Abstract. The middle basin of the Strei River held a strategic position at the end of the Late Iron Age, marking the southern boundary of the Șureanu Mountains, where the capital of the Dacian Kingdom, Sarmizegetusa Regia, was located. Nevertheless, the region remains insufficiently explored archaeologically for the Dacian period. This study analyses the Dacian presence using the available archaeological data, supplemented by several important discoveries from 2024. These include a temple with limestone plinths, destroyed by floods (partially identified in 2007), a cave with painted Dacian pottery, two settlements, and a fortification, the latter being part of an extensive defensive system. The corroborated data suggest the existence of a possible local power center integrated into the mountain road network connecting the Strei basin to Sarmizegetusa Regia. The comprehensive approach to the region, based on the analysis of geological, geographical, and topographical factors, is complemented by a catalog of sites, providing a foundation for understanding the dynamics of habitation and the unexploited potential of the area, advocating for future research.

A BEA CU STRĂMOȘII – A BEA CU ZEII. UN VAS ZOOMORF DIN PERIOADA DACICĂ DESCOPERIT LA VEȚEL (JUD. HUNEDOARA)

AUREL RUSTOIU

Cuvinte cheie: vase zoomorfe, Transilvania, mobilitate umană, „daci”, „sarmați”, a doua vârstă a fierului, ritualuri

Rezumat: În inventarele Muzeului din Cluj se află un vas modelat zoomorf, încă inedit, descoperit întâmplător în sec. al XIX-lea și ajuns la Cluj prin donație încă din 1867 sau 1868. Din punct de vedere tehnic și stilistic, originile vasului respectiv trebuie căutate în prototipuri din zona nord-pontică (vasele modelate în relief sub formă de berbeci) și din „davele” de pe Siret (vasele paralelipipedice cu protome de berbeci; vasele cu tub cu protome de berbeci) din a doua jumătate a sec. I p. Chr. Articolul de față readuce în discuție natura relațiilor dintre regiunile intra- și extra-carpatică și rolul mobilității umane în transferurile culturale dintr-un spațiu în altul. Apariția acestor vase zoomorfe în zona est-carpatică, apoi în Transilvania este legată de relațiile dintre „daci” și „sarmați” mai ales în a doua jumătate a sec. I p. Chr. Vehicularea unor materiale „sarmatice” în mediul „dacic” (podoabe, ceramică, piese de echipament militar și harnașament, semne de tip tamga etc.) s-a datorat unei mobilități individuale, accentuate de alianțele militare dintre liderii celor două populații, așa cum sunt ele consemnate și în surse literare și epigrafice antice. Această mobilitate și contactele culturale dintre „daci” și „sarmați” au asigurat transferul dintr-un spațiu în altul și a unor produse culturale „invizibile” din punct de vedere arheologic, cum sunt cunoștințele, comportamentele și ideologiile.

Keywords: zoomorphic vessels, Transylvania, human mobility, „Dacians”, „Sarmatians”, Late Iron Age, rituals

Abstract: The collections of the National Museum of Transylvanian History includes a zoomorphic ceramic vessel that is still unpublished despite being incidentally discovered in the 19th century, before being donated to the museum in Cluj in 1867 or 1868. Technically and stylistically, the origin of this vessel could be found among prototypes from the northern Pontic region (e.g. the ram-shaped ceramic vessels) and the “davae” on the Siret valley (e.g. the prismatic ceramic vessels with ram-shaped protomes; the vessels with tube and ram-shaped protomes) of the second half of the 1st century AD. Starting from this discovery, the article brings again into discussion the nature of the relations established between the territories inside and outside the Carpathians range and the role played by human mobility in the cultural transfers from one region to another. The appearance of these zoomorphic vessels eastward the Carpathians and then in Transylvania is related to the interactions between the “Dacians” and the “Sarmatians” mainly in the second half of the 1st century AD. The circulation of “Sarmatian” goods (jewellery, pottery, military equipment, harness fittings etc) was facilitated by the individual mobility stemming from the military alliances concluded by the leaders of these populations, which are attested by ancient literary and epigraphic sources. This kind of mobility and the cultural transfers between the “Dacians” and the “Sarmatians” also enabled the circulation of archaeologically “invisible” cultural products, like knowledge, practices, and ideas.

EINIGE ASPEKTE DER SPÄTEN BRONZE- UND FRÜHEN EISENZEIT IN MITTELMUNTENIEN

CÂTEVA ASPECTE ALE BRONZULUI TÂRZIU ȘI ÎNCEPUTUL PRIMEI VÂRSTE A FIERULUI ÎN MUNTENIEI CENTRALĂ

CRISTIAN SCHUSTER

Schlüsselwörter. Mittelmuntenien, Späte Bronze- und Frühe Eisenzeit, kulturelle und chronologische Aspekte.

Zusammenfassung. Es werden bündig ältere und neuere Entdeckungen besprochen, die das Bild der Spätbronzezeit und der Frühen Eisenzeit in Mittelmuntenien erhellen. Die Funde bezeugen, dass sich an allen Flußufer die erwähnten Phänomene abgespielt haben.

Cuvinte cheie. Muntenia centrală, Bronzul Târziu și începutul Primei Vârste a Fierului, aspecte culturale și cronologice.

Rezumat. Sunt aduse în discuție o serie de descoperiri mai vechi și alte noi, care încep să contureze o imagine mai clară a perioadei Bronzului Târziu și Primei Vârste a Fierului din centrul Munteniei. Vestigiile scoase la lumină, confirmă că, fenomenele amintite, s-au derulat pe malurile tuturor cursurilor apelor, fie ele principale sau secundare.

PINS FROM THE FIRST KARAVAN BARROW OF THE SCYTHIAN ARCHAIC PERIOD IN FOREST-STEPPE OF UKRAINE IN THE FOREASIAN CONTEX

SERGEY SKORYI, VITALII OKATENKO

Key words: Ukrainian Forest-Steppe, Early Scythian age, burial mound near Karavan settlement, pins made of precious metal, pre-Asian Scythian campaigns

Abstract Two barrows of the Scythian Archaic period at the Karavan settlement near the town of Lyubotin, Kharkov region (Seversky Donets basin, Dnieper Forest-Steppe Left Bank), in the burials of noble warriors, were found items of the ante-Asiatic appearance. This fact became the basis for the point of view about the participation of these elite representatives in the famous pre-Asian campaigns of the Scythians.

Oriental artefacts from the Karavan barrows (e.g. a silver bull protoma - a detail of a riton, a bronze dish with gilding, a bronze mace, etc.) became the subject of close interest of a number of scholars. Attempts were made to find out the place of manufacture of these items, their date and some other aspects.

Only two pieces of jewellery, silver pins with gold details, undoubtedly prestigious items, have not been given due attention. The task of the present article is to fill this gap. The paper gives a thorough description of the artefacts and considers the question of their genesis and place of production. In the opinion of the authors of the article, the origin of these ornaments reflects a certain symbiosis of West Asian and local East European artistic traditions.

ASPECTE PRIVIND PREZENȚA MONETARĂ MACEDONEANĂ LA KALLATIS ȘI ÎN CHORA (SECOLELE IV-III A.CHR.). NOI DESCOPERIRI MONETARE

GABRIEL MIRCEA TALMAȚCHI
MIHAI IONESCU

Key words: Kingdom of Macedonia; Philip II, Alexander III, coins; Callatis; chora, 4th-3rd centuries BC.

Abstract. The authors present a batch of 29 silver and bronze coins of Macedonian type (one drachma and 28 bronze pieces) discovered in Mangalia, Mangalia and its surroundings, Arsa, Hagieni and Southern Dobrogea. 15 pieces come from preventive archaeological excavations carried out in Mangalia in the last decade, the rest being accidental discoveries. The study of the presence of Macedonian-type coins in the Istro-Pontic territory can offer us new directions for investigating various aspects related to political, military and economic events, complementing those offered by other sources available to the researchers.

Cuvinte cheie: Regatul Macedoniei; Filip al II-lea, Alexandru al III-lea, monede; Callatis; chora, secolele IV-III a.Chr.

Rezumat. Autorii prezintă un lot de 29 de monede de argint și de bronz de tip macedonean (o drahmă și 28 de piese de bronz) descoperite la Mangalia, Mangalia și împrejurimi, Arsa, Hagieni și Dobrogea de Sud. 15 piese provin din săpăturile arheologice preventive realizate la Mangalia în ultimul deceniu, restul fiind descoperiri întâmplătoare. Studiul privind prezența monedei de tip macedonean în teritoriul istro-pontic ne poate oferi noi direcții de investigare a diferitelor aspecte referitoare la evenimente politice, militare și economice, completându-le pe acelea oferite de alte izvoare aflate la dispoziția cercetătorilor.

MESSAGES OF THE BESSI IN THE LANDS OF THE GETAE?

DIANA GERGOVA

Summary

The fate of the Bessi and the Getae - these tribes of priests and warriors, who inhabited the southwest and northeast of the Thracian area, is dramatically intertwined. If the existence of contacts between them during the Hellenistic era is hinted at by the existence of individual and typical for the Bessi original monuments in the Getic lands, when the revolting Bessi were forcibly resettled by the Romans in the lands of the Getae in the end of the 1st century BC, these relationships take on other dimensions. Ovid himself noticed the presence of newcomers in the lands of the Getae.

Can archaeology provide the means to contribute to the identity of the Bessi and can we add some new data about their presence in the Getic lands?

The specifics of the warrior and priestly culture of Satrae the Bessi in the Western Rhodopes, the organization of their sanctuaries, their specific ritual practices and facilities are reconfirmed by the archaeological investigations in the recent decades. Two categories of cult objects, widely spread in their sanctuaries, should be defined also as typical of the Bessi and their ritual traditions. These are the clay zoomorphic lids, semantically corresponding to the Thracian type of helmets, and the clay disks – as a solar symbol, both categories - elements of the typical for the Bessi cult pottery (4th century BC-4th century AD).

They appear in religious context in the Getic lands in the 1st Century BC-1st century AD. We propose to identify these two categories as one of the earliest messages of the Bessi in the lands of the Getae, who had brought and preserved some of their religious traditions.

Keywords: Bessi, Getae, Dobruja, relocations, zoomorphic lids, sun discs